

ta enim sunt nobis certa, quæ non sunt nobis in se evidentia. Certitudinem includit evidentia: ab evidentia præcindit certitudo. (33)

II. Concedo majorem in sensu minoris, quam sic distinguo. Sensus intimus non parit evidentiam, circa rei naturam, concedo minorem: circa rei existentiam, nego minorem & consequentiam.

Per Sensum intimum non cognoscitur quid sit res; seu non cognoscitur rei natura & essentia per claram ipsius rei ideam: at per Sensum intimum clarè cognoscitur rem existere. Unde, circa rei existentiam habet intellectus omnem evidentiam possibilem. Cognoscit enim intellectus, necessariam & essentialem esse connexionem, inter Sensum intimum rei & existentiam rei: verbi gratia, inter Sensum intimum suæ existentia, & existentiam suam. Cognitionem *talis Connexionis* habent aut habere possunt Sani: non habent aut possunt non habere Insani.

54. OBJECTIO V. Pyrrho, Democritus, & alii non nulli Philosophi, illud ipsum quod in se ipsis maximè sentiebant, suamque ipsammet existentiam, revocabant in dubium: ergo Sensus intimus non dat omnibus indubitabilem de objecto suo certitudinem.

RESPONSIO. Sanis omnibus hodie persuasum est semperque persuasum fuit, tales Philosophos verbo tenus & jocandi gratia, sic fuisse locutos. Mentiebantur illi aliis, sibi ipsis non mentiebantur. (6 & 56)

Atque hic quasi per transennam observato, quid possit aliquandò perversus & obstinatus quorundam Philosophorum animus; quibus in philosophando potius est aut in deliria aut in absurda devolvi, quàm communi hominum more sentire. Si omnem Religionis & Morum regulam ejurarint: post non pudebit ipsos primaria Rationis principia suamque ipsorum existentiam negare. Nescio quomodò nihil tam absurdi dici possit, inquit Romanus Orator & Philosophus, quod non deffendatur ab aliquo Philosophorum.

Verùm, in tota hac quæstione de *Sensu intimo*, meminere sedulò, quod jam prænotavimus, sensum intimum habere pro objecto res duntaxat quæ in nobis intrinsecè peraguntur & peragi sentiuntur, quales sunt affectiones intrinsecæ quas experimur in anima nostra; non verò res quæ extra nostram sunt animam, quales sunt varix corporis nostri modificationes. (47)

Quidquid per Sensum intimum percipimus in anima nostra, illud in anima nostra esse evidenter constat Sensu intimo (53): nam prius est aliquid esse in anima, quàm in anima sentiri. At non quidquid est in anima nostra, illud per Sensum intimum nobis manifestatur. Nam Gratia sanctificans aut labes Peccati, verbi gratia, sunt in anima nostra; & tamen per Sensum intimum non manifestantur nobis, quia à nobis non sentiuntur.

QUÆSTIO SECUNDA.

CERTITUDO,

IDEARUM TESTIMONIO

FUNDATA.

55. OBSERVATIO. **C**eleberrima est in Scholis philosophicis quæstio de *Scientia*, quæ primum esse solet concertationum Scholasticarum objectum; quæque omnia indiscriminatim Cognitionum humanarum fundamenta omnesque simul fontes ubi perperam amplectitur & confundit, pleno & satisfaciendi lumine nunquam perfunditur; molestis semper remanet, & implexa difficultatibus, & tenebris involuta.

Cognitionibus Scientificis quadruplex est fons, quadruplex fundamentum, scilicet, *Sensus intimus, Ideæ, Sentationes, Testimonia humana.* (28)

Ut nitida & plena sit Lux quæstioni de Scientia, oportet separatim observari quemlibet ejus fontem, quodlibet ejus fundamentum. Non enim eodem modo scitur, per testimonium Sensûs intimi, & per testimonium Idearum: non eodem modo Scientiam pariunt testimonium Sensationum & testimonium Hominum.

De solis Cognitionibus scientificis quæ nituntur & fundantur testimonio Sensûs intimi, in prima quæstione præcedente egimus.

De solis Cognitionibus scientificis quæ nituntur & fundantur testimonio Idearum, in secunda hac quæstione disseremus.

De Cognitionibus scientificis quæ nituntur & fundantur, tum testimonio Sensationum, tum testimonio Hominum, in tertia & quarta subinde quæstione separatim tractabimus.

VESANA SCEPTICORUM DELIRIA.

56. OBSERVATIO. Solemne erat Socrati, Philosophorum sapientissimo, modestè fateri se nihil scire; vel hoc unum scire, quod nihil sciret. Hinc interrogantis & omnia nescientis partes agens, ambitiosam nimis nimisque in se confidentem atque superbientem quorundam Philosophorum sapientiam, in varia pederentim absurda detrucebat subtilis & callidus, malignoque sale mordax perficabat.

I. Ex Schola Socratis prodire successu temporum Sceptici, qui quod jocosè & ironicè à Socrate dictitabatur, serio ipsi asserere ausi sunt; scilicet, se nihil scire: quos inter extitit celeberrimus Pyrrho, à quo Pyrrhonii nuncupati sunt.

Profitebantur illi se nullius rei, ne suæ quidem existentia, esse certos: nullum esse Veritatis signum infalibile; nihilquè in rebus omnibus apprehendi, nisi meras & dubias rerum apparentias. Unde, omnia in dubium vocare, ipsasque veritates evidentissimas, familiare ipsis erat. Verùm, omnibus sana mente præditis semper & ubique persuasum fuit, universale illud Dubium nihil aliud fuisse in

Pyrrhonis, nisi impudens aliquod mendacium, quò id ore negarent, quò indubitanter in mente sentirent.

II. A Pyrrhonis aliquantulum differebant Academici. Prioribus instar dogmatis erat, quò nihil certum sit in rebus, quò omnia sint in se dubia: posterioribus mos erat omnia cum dubio proponere, non affirmando tamen quò nulla penitus insit rebus certitudo; quò ea omnia in se incerta sint & dubia, quæ ab ipsis in utramque partem quasi dubitanter disceptabantur.

III. Pyrrhonis affines sunt nonnulli ætatis nostræ Sceptici: qui, ut Fidei atque Religionis totius sacra evertant fundamenta, omnem labefactare Certitudinem aggressi sunt; nullamque, si prima sortè Principia excipias, haberi posse cognitionem certam, impudenter simul & ineptè asserunt. Plaudat sibi Religio, & nos Religionis gloriando plaudamus: si prius opus sit delirare, quam demonstrationibus quibus innititur, assensum denegare.

Contra omne hoc hominum genus movebitur, quæ nobis hîc tractanda incumbit quæstio fundamentalis: in qua, sicut in philosophicis quibuscumque concertationibus, facilè observabitur quò solvendæ Objectiones sint ipsamet Adversariorum aut principia aut placita aut argumenta; quibus vel suam stabilire, vel oppositam evertere sententiam conantur.

DUPLEX SCIENTIÆ IDEA.

57. DEFINITIO. Scientia nomine intelligitur in Scholis philosophicis, aut Cognitio unica, aut quædam Cognitionum congeries, quibus præluet & quibus fundamentum est ipsamet evidentia. (30 & 32)

I. Scientia, sub priori respectu considerata, definitur Cognitio certa & evidens; dividiturque in Scientiam late sumptam, & in Scientiam strictè sumptam.

Scientia late sumpta est, vel cognitio certa & evidens quæ habetur sola inspectione terminorum propositionis in se & per se evidens, qualis est ista propositio (Totum

est majus sua parte); vel cognitio certa & evidens quæ habetur sensu aliquo experimentali, ut in hoc exemplo (ex eo quod sentio me cogitare, scio me existere).

Scientia strictè sumpta est Cognitio certa & evidens, deducta ex Principio aliquo in se evidente. Sic ista propositio (Schola hæc est minor Collegio) est Scientia strictè sumpta: deducitur enim ex isto principio in se evidente (totum est majus sua parte). Scientiæ opponitur, tum ignorantia, tum error. (40)

II. Scientia, sub posteriori respectu spectata, est *congeries quædam & concatenatio Veritatum speculativarum aut practicarum, quæ omnes à principiis in se certis & evidentibus fluere evidenter intelliguntur, & inconcussum habent in ipsamet evidentia fundamentum.* Tales sunt Dialectica, Geometria, Arithmetica, Mechanica, Optica, & sic de aliis.

Duplicem sibi articulum vindicabit secunda hæc quæstio: quorum prior de Scientia in genere, posterior de variis Scientiarum speciebus & objectis tractabit.

ARTICULUS PRIOR.

DE SCIENTIA IN GENERE.

An & qualis detur Scientia; an & quomodo ab Ideis enascatur Scientia; quantum sat erit, expendemus & explicabimus: ubi necessarias quasdam notiones circa *Idearum* tum naturam, tum divisionem, tum originem, prius tradiderimus.

IDEARUM NATURA.

58. DEFINITIO. *Idea* est objecti alicujus in mente imago spiritualis: seu, est actus mentis rem aliquam representans. Quod representatur, est objectum ideæ: actus representans est ipsamet idea. Verbi gratia, ubi habes ideam Trianguli; actus mentis, quo tibi representas triangulum, est tua idea: triangulus ipse, ad quem dirigitur & terminatur tua idea, est objectum tuæ ideæ. (15)

Ut exemplo sensibili res magis dilucidetur: sit speculum turrim representans. Speculum; ecce tibi intellectum rebus representandis idoneum: Turris ecce tibi objectum representatum: representatio seu imago Turris in speculo; ecce tibi ideam seu representationem objecti in intellectu. Quemadmodum autem ex representatione Turris in speculo, erumpis in cognitionem Turris extra speculum: sic ex representatione rei in intellectu, progredieris in cognitionem rei extra intellectum.

I. Ideam esse *alicujus objecti in mente Imaginem*, tibi facile propria experientia constabit. Si enim talem domum aut machinam construi jusseris: postquam confectum est opus, illud examini subjicis; & post attentum examen, vides illud esse vel conforme vel non conforme *Imagini exemplari* quam per Sensum intimum in te esse scis (48), & quam artificii ante conatus eras communicare & infundere.

Hinc, quando Opus aliquod novum molimur, operis partes omnes essentielles, partiumque modum, figuram, proportionem, situm, prius mente ordinamus, quam illud in se extra mentem conficere aggrediamur.

Hinc, in ferendis de rebus propè omnibus judiciis, dirigimur præhabitis rerum ideis & imaginibus. Verbi gratia, judico talem actionem esse honestam aut inhonestam, justam aut injustam: quia video illam esse conformem aut non conformem *Ideæ exemplari* honestatis aut justitiæ, quam menti meæ insculptam sentio: quocumque modo in me nata aut efformata sit exemplaris hæc idea.

II. Ideam esse *spiritualem Imaginem*, non difficilius tibi innotescet & constabit. Nam idea rei cujuscumque, rei materialis aut immaterialis, est evidenter intrinseca quædam modificatio Substantiæ intelligentis, Substantiæ proinde spiritualis. Tali autem Substantiæ evidenter nulla potest inesse modificatio, quæ sit materialis, quæ non sit in se spiritualis.

Sive Sensui communi, sive sublimiori Philosophiæ auscultemus: perinde docebimur ineptum & absurdum esse